

Unge funksjonshemmedes innspill til Fellesskoleutvalget

Unge funksjonshemmede takker for muligheten til å komme med innspill til Fellesskoleutvalget.

Hva legger dere i begrepet fellesskolen?

Barn og unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom har de samme rettighetene som alle andre barn: retten til en god skolehverdag, til å lære, delta, utvikle seg og bli tatt på alvor. For at dette skal bli virkelighet, må fellesskolen være mer enn en visjon – den må være en faktisk og reell skole for alle, også barn og unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom. Det betyr en skole som er inkluderende både fysisk, sosialt og faglig.

Altfor ofte opplever barn og unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom at de ikke passer inn i fellesskolen. Enten fordi bygget ikke er tilgjengelig, undervisningen ikke er tilpasset, eller fordi holdninger og strukturer ekskluderer dem. Det kan føre til at de plasseres i egne grupper, i egne rom – eller på egne skoler mot sin vilje. Dette er ikke en inkluderende fellesskole. Det er segregering.

Fellesskolen må bygges på prinsippene om universell utforming, tilrettelegging og likestilling. Universell utforming må forstås bredt, og handler ikke bare om ramper og heiser – det handler om at skolen skal være utformet slik at alle kan delta. Det handler om læremidler, språk, innhold, tempo, struktur og relasjoner. Mange tilpasninger koster lite eller ingenting – det handler om kompetanse og vilje.

Fellesskolen handler om mer enn deltakelse i samme bygg. Det handler om en skole der alle elever får reell mulighet til å delta, utvikle seg og lære sammen. Fellesskolen skal være en aktør for inkludering, ikke bare en arena for undervisning. Det innebærer en skolekultur preget av respekt, medvirkning og forventninger til alle elever – også alle med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom.

Som hovedregel skal alle elever inkluderes i ordinær undervisning, men for enkelte elever som har behov for mer ro og trygghet kan mer isolerte løsninger fremstå som det beste så lenge dette er et ønske fra eleven selv. Manglende tilrettelegging på nærskolen kan være en grunn til at enkelte elever ønsker å gå i egne klasser eller på særskilte tilrettelagte skoler. Det er viktig å føle seg inkludert i det ordinære klassemiljøet, men det er også ofte viktig for flere å føle tilhørighet og være en del av et fellesskap med andre funksjonshemmede.

En fellesskole må også utfordre dagens praksis med segregerte tilbud, som spesialskoler eller egne grupper for elever med funksjonsnedsettelse. Det må stilles spørsmål ved om dette er et resultat av manglende ressurser og vilje til å inkludere i fellesskolen. Samtidig er det viktig at der det finnes alternative løsninger utenfor fellesskolen for de som har behov for det, må disse være godt regulerte og sikre retten til utdanning, og ikke fungere som «oppbevaring».

Hva mener dere det er viktigst å bevare ved dagens skole?

Unge funksjonshemmede mener det vil være viktig å bevare nærskolen og fellesskolen som prinsipp for alle.

Det er viktig å beholde inkludering som et overordnet mål for skolen, men man må endre måten man jobber med inkluderingsarbeidet på i praksis, fordi det ikke lykkes godt nok med å få til inkludering av alle barn og unge uavhengig av funksjonsevne, kjønn, etnisitet, religion, legning i dagens fellesskole.

Skolen har et samfunnsmandat som går utover fagformidling. Den skal være en arena som former verdier, fellesskap, demokrati og jobbe mot diskriminering. For å lykkes med dette må det jobbes aktivt og målrettet med holdninger og mot fordommer – både blant elever og voksne. Funksjonshemmede blir møtt med lave forventinger og negative holdninger på flere arenaer i samfunnet, og en av disse arenaene er skolen. Derfor må *ikke-diskriminering* fortsette å være en tydelig og forpliktende del av fellesskolens arbeid, og omfatte alle former for diskriminering – også det som baserer seg på funksjonsevne. Funksjonsmangfold må inkluderes fullt ut i skolens mangfoldsforståelse og arbeid mot utenforskap.

Skolen er en veldig viktig arena i barns liv – både for læring og sosial utvikling. Den skal ikke bare være et sted for undervisning, men en møteplass for hele lokalsamfunnet. Aktiviteter som fritidstilbud, korps, rådsmøter og loppemarked er også viktige inkluderingsarenaer. Her må også barn med funksjonsnedsettelse ha reell mulighet til å delta sammen med venner og på lik linje som sine jevnaldrende. Det samme gjelder foreldrene deres – foreldre med funksjonsnedsettelse skal kunne være foreldre med full tilgang til skolens fellesskap. Skolen som en inkluderende arena må også ta høyde for at funksjonshemmede skal ha muligheten til å jobbe og være ansatte i fellesskolen. Skolen er også en arena hvor møter i lokalsamfunnet og politikken foregår. Skolene brukes blant annet til valg og stemming. Mangel på universell utforming og tilgjengelighet i skolebygg begrenser derfor muligheten til å delta i demokratiet for alle.

Skolen som en arena for inkludering og deltakelse vil være viktig å ivareta i årene fremover.

Hvilke utviklingstrekk i samfunnet mener dere utfordrer fellesskolen?

Dagens skole utfordres av økende forskjeller mellom kommuner, ressursmangel og en snever forståelse av mangfold. At dagens mangfoldsbegrep ikke inkluderer funksjonsmangfold er til hinder for en konstruktiv utvikling av fellesskolen. «Mangfold» må inkludere funksjonsmangfold, og skolen må være bevisst på interseksjonalitet. Barn og unge har sammensatte og komplekse identiteter og man kan oppleve flere former for diskriminering samtidig på bakgrunn av dette.

Det er også en misoppfatning om hva inkludering krever, og når det snakkes om inkludering snakkes det ofte om kostnader. Ekstra viktig i årene fremover blir det å være bevisst at god universell utforming gjør at behovet for individuell tilrettelegging reduseres – og det er ressursbesparende over tid. Vi må knuse mytene om at funksjonshemmede elever er et “problem” eller “byrde” som krever ekstra ressurser. Utfordringen ligger i systemet, ikke i barna.

Det er flere utviklingstrekk som presser fellesskolen:

- **Økte forskjeller mellom kommuner og skoler:** Ulik tilgang på ressurser gjør at tilbudet varierer, spesielt for elever med behov for tilrettelegging. Noen steder finnes knapt spesialpedagoger, og det brukes mange ufaglærte assistenter. Dette skaper store ulikheter i kvalitet og inkludering.
- **Manglende kompetanse og lav satsing på spesialpedagogikk:** Dette svekker skolens evne til å møte individuelle behov. Mange lærere og ansatte mangler nødvendig kunnskap om funksjonsnedsettelse og tilrettelegging.
- **Myter og misforståelser om universell utforming og tilrettelegging:** Det eksisterer en oppfatning om at dette alltid koster mye. I virkeligheten handler det ofte om bevissthet, planlegging og holdninger – og universell utforming kan i mange tilfeller redusere behovet for individuell tilrettelegging.
- **Svak forståelse av mangfold:** Funksjonshemmede blir ofte oversett i mangfoldsarbeid, som gjerne fokuserer på etnisitet og kjønn. Interseksjonalitet må inn i skolens forståelse av inkludering – barn og unge har sammensatte og komplekse identiteter og man kan oppleve flere former for diskriminering samtidig på bakgrunn av dette.
- **Digitalisering og nye læringsformer:** Økt digitalisering, digitale læremidler og nye læringsformer kan skape nye barrierer hvis det ikke tas høyde for universell utforming og tilgjengelighet fra starten av.

Hva skal skolens viktigste oppgaver være i framtiden?

Skolen skal først og fremst sikre *lik rett til utdanning* for alle – uavhengig av funksjonsevne eller helsetilstand. Det innebærer:

- Å gi en kvalitetsmessig god opplæring som er tilpasset den enkeltes behov og potensial.
- Å være en arena for trivsel, mestring og fellesskap – ikke bare for undervisning.
- Å bidra til holdningsendring i samfunnet og jobbe mot fordommer– gjennom undervisning, samhandling og skolekultur.
- Å utjevne forskjeller og sørge for rettferdighet i tilgang til kunnskap, støtte og oppfølging.
- Å styrke medvirkning og skoledemokrati, slik at alle elever – også de som har behov for støtte – får påvirke egen hverdag.
- Å være en inkluderende arbeidsplass – også for ansatte med funksjonsnedsettelse.
- Å jobbe i tråd med menneskerettighetene, særlig Barnekonvensjonen og CRPD (FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne).

Skolens framtid må bygges på prinsippene om universell utforming, likeverd, likestilling og deltakelse. Det krever kompetanseheving, strukturendringer og et tydelig ansvar på alle nivåer – men det er fullt mulig.

Vi trenger en skole som:

- Tilpasser seg eleven, ikke omvendt
- Har høy faglig og sosial kvalitet for *alle*
- Forstår at læring skjer i fellesskap, ikke i isolasjon
- Jobber aktivt med holdninger, antistigma og medvirkning
- Har ansatte med riktig kompetanse og respekt for ulikhet og mangfold
- Er tilgjengelig – fysisk, faglig og sosialt

Unge Funksjonshemmede mener tiltakene under er nødvendig for å sikre en bærekraftig fellesskole i fremtiden:

- Nærskolen må sikres som et reelt førstevalg. Veikart universelt utformet nærskole må finansieres og realiseres med tidsfrist 2030, for å sikre tilgang for funksjonshemmede og kronisk syke elever, foresatte og ansatte.
- Lærere og ansatte i utdanningssektoren må få kompetanse om hvordan man møter funksjonshemmede og kronisk syke elever, herunder informasjon om hvor de kan henvende seg for å møte behovene til den enkelte. Kompetansen om

handlingsrommet innen tilrettelegging må komme tydeligere frem i lærerutdanninger og pedagogiske utdanninger.

- Utdanningssektoren må treffe nødvendige tilretteleggingstiltak for å gjøre det mulig for alle å fullføre utdanningen med vitnemål og/eller fagbrev.
- Individuelt tilrettelagt opplæring må som hovedregel gjennomføres i klasserommet med mindre eleven selv ønsker at opplæringen gjennomføres utenfor klasserommet og klassefellesskapet.
- Laget rundt eleven må styrkes. Statped og Pedagogisk-psykologisk tjeneste må styrkes med flere ressurser, slik at deres kompetanse og tilbud blir tilgjengelig for eleven, foresatte og den enkelte skole og undervisningspersonell som har behov for tjenestene.
- Funksjonshemmede må inngå tydeligere og inkluderes som gruppe i mangfoldsbegrepet. Funksjonshemmede må eksplisitt inkluderes i utdanningspolitikken og i strategier.
- Eleven må lyttes til og få reell mulighet til å medvirke i egen skolehverdag.

Unge funksjonshemmede vil bidra med flere innspill, og håper utvalget aktivt involverer barn og unge med funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom og deres organisasjoner i arbeidet. Det handler om deres hverdag.

Med vennlig hilsen

Siri Espe

Interessepolitisk leder, Unge funksjonshemmede